

HADÜZENET A KERESZTÉNY MAGYARORSZÁGNAK

LÉON FURNÉMONT BELGA SZABADKŐMŰVES BUDAPESTEN (1908)¹

A nyugat-európai radikális-liberális és szocialista-munkáspárti szabadkőműves vezetők, miután azt látták, hogy a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy „védelme alatt” működő páholyokban 1906 után olyan radikális mozgalom indult, amely a francia, belga, portugál, spanyol radikális testvérek politikai irányvonalához kezd hasonlóná válni, célzatosan megragadták az alkalmat arra, hogy segítsék az államellenes, keresztényellenes budapesti szabadkőműves páholyokat. E páholyok közül alapvetően a Demokratia és az ebből kivált, Jászi és társai által 1908-ban alapított Martinovics páholy volt a két legradikálisabb szabadkőműves műhely.

A Martinovics-páholytagok állandóan belső vitákat provokáltak a nagypáholy összes páholyán belül, így aztán néhány év alatt kiderítették, melyek azok a páholyok, amelyek közel állnak a radikális irányvonalhoz.² A magyarországi és nyugati szabadkőművesek közötti rendszeres és szervezett, személyes, de főleg írásbeli érintkezések lehetővé tették, hogy az említett nyugati nagypáholyok vezetői tájékozottak legyenek a budapesti helyzetet illetően.

Léon Furnémont, Leon (1861–1927)

(fotó: Geruzet Freres)

A belga szabadkőművesség behatolása olyan „kiválóan” sikerült a 20. század elején, hogy e hatás még a század végén, a „rendszerváltozás” kezdő éveiben is érezte hatását. A jelenleg Magyarországon működő Magyarországi Nagyoriens Szabadkőműves Egyesület honlapja ezt írja 2020-ban a saját újjáalapításáról: „Franciaország Nagypáholya (Grande Loge de France, www.gldf.org), Franciaország Nagyoriense (Grand Orient de France, www.godf.org) és a belga szabadkőműves rendek (Grand Orient de Belgique, www.gob.be és Grande Loge de Belgique, www.glb.be) erkölcsileg és anyagilag is tevékenyen hozzájárultak ahhoz, hogy 1992-ben a Ma-

gyar Nagyoriens újjáalakuljon. 1992-ben a megalakult Magyarországi Nagyorientst Franciaország Nagypáholya, a Francia Nagyoriens, a francia Opera Nagypáholy, a Belga Nagypáholy és a Belga Nagyoriens az 1871-ben alapított Magyarország Nagyoriense jogfolytonos utódjának ismer-te el. Ezzel az európai szabadkőművesség történetében, az alapítások dátuma alapján az ötödik Szabadkőműves Rendnek számítunk.”³

¹ A tanulmány részlet Raffay Ernő: *Szabadkőművesek Magyarország élén* című, kiadás alatt lévő könyvéből

² A Demokratia és a Martinovics páholy tevékenységének részletes bemutatása 1912-ig: RAFFAY Ernő: *Politizáló szabadkőművesség... i. m.*

³ A Magyar Nagyoriens honlapja: http://www.nagyoriens.hu/mno/?page_id=60

Ráadásul a jelenleg Budapesten működő Tolerancia és Testvériség páholy honlapja erről számol be: „A Le Droit Humain (Emberi Jog) nemzetközi vegyes szabadkőműves rend *Belga Föderációjának* kezdeményezésére 1991-ben Magyarországon Tolerancia és Testvériség néven megalakult az első *vegyes páholy*. Vagyis olyan szabályos páholy alakult, amelynek férfiak és nők is egyformán lehetnek tagjai. Ez a tény nagy változást jelentett a magyarországi szabadkőművesség történetében, hiszen semmilyen múltja nem volt Magyarországon a vegyes páholyoknak. Persze, »forradalmi« esemény volt annak idején a Le Droit Humain vegyes páholy létrejötte Párizsban is, amely elsősorban egy francia feminista író, *Maria Deraismes* nevéhez fűződik. (...) 1991. november 9-én Brüsszélből külön charterjártat érkezett Budapestre, fedélzetén több mint 200 szabadkőművessel. A Le Droit Humain Nemzetközi

lik a „feudális keresztény nemzetállamot és királyságot”. Ezt arra alapozták, hogy Budapesten rendelkezésre áll a radikális szabadkőműves személyi állomány a fővárosi páholyokban s az általuk működtetett civil szervezetekben (Társadalomtudományi Társaság, Társadalomtudományok Szabad Iskolája, szabadkőműves hírlapok és folyóiratok stb.). Arra is alapozhatták szándékaikat, hogy tudták: a budapesti önkormányzatot 4-5 szabadkőműves páholy tagjai, mint székesfővárosi vezető hivatalnokok irányítják.

Ennek a szellemében érkezett többször is Budapestre az európai hírű belga szabadkőműves, Léon Furnémont⁵. Ő a Grand Orient de Belgique (Belga Nagyoriens Nagypáholy) kötelékébe tartozó, *Les Amis philanthropes* nevű, 1789-ben alapított, brüsszeli székhelyű páholy tagja.⁶ 1900-tól a Szabadgondolkodók Nemzetközi Szövetsége nevű szervezet fő-

Furnémont elvtárs-testvér azon baloldali szabadkőművesek közé tartozott, akik tagjai voltak valamelyik szociáldemokrata munkáspártnak, ugyanakkor szabadkőművesként általában liberális többségű páholyban dolgoztak

Vegyes Szabadkőműves Rendhez tartozó »Tolerancia és Testvériség« nevű úttörő páholy fénygyújtására jöttek, amely az elsőik között alakult meg a volt szocialista országok területén. A fénygyújtási ceremóniára egy nagy budapesti szálloda báltermében került sor, és másnap ugyanitt megtörtént az első három magyar testvér beavatása is.⁴

A budapesti páholyokból nyugatra érkező híreknek megfelelően 1908-tól kezdve megindult a nyugat-európai szabadkőműves vezetők budapesti látogatásának sorozata. A levéltári források és a hiteles szakirodalom elemzéséből az derül ki, hogy e látogatások célzottak voltak, s hosszú távon arra irányultak, hogy (Lisszabonban így mondták) *a portugál szabadkőműves forradalom* exportját megvalósítva, a Magyar Királyság legyen a következő európai láncszem, ahol eltör-

titkára. Egy könyv megállapítja, hogy a belgiumi szabadgondolkodók szervezete alapvetően a szabadkőművességre épült.⁷

Furnémont elvtárs-testvér azon baloldali szabadkőművesek közé tartozott, akik tagjai voltak valamelyik szociáldemokrata munkáspártnak, ugyanakkor szabadkőművesként általában liberális többségű páholyban dolgoztak. Magyarországon az ilyen típusú legelső páholy a Jászi és társai által alapított Martinovics páholy volt, ahol Jászi főmesterré választásakor mondott székfoglaló beszédében bejelentette, hogy szándéka szerint az általa vezetendő páholyba akarja beléptetni a liberális-radikális polgárokat és a radikális-marxista szociáldemokratákat.

Az 1903. évi budapesti látogatásánál sokkal fontosabb és szélesebb körű a következő, 1908. szeptember végi budapesti

⁴ E páholy honlapja: <http://droit-humain.hu/a-tolerancia-es-testveriseg-paholy/paholyunk-tortenete/>

⁵ Furnémont, Léon (1861–1927) belga politikus, a Belga Munkáspárt tagja. 1884-ben lett jogi doktor. 1879-ben a Liège-i Progresszív Kőr alapítója, 1892-től a Brüsszeli Liberális Szövetség alelnöke. Alapító szerkesztője a *La Raison*-nak. 1890–1910 között, öt év kihagyással a brüsszeli önkormányzat munkáspárti képviselője.

⁶ E páholyt ún. katonai páholyként alapították. Íme, ez is egyik hatása a francia szabadkőműves forradalomnak.

⁷ E szervezet (*International Federation of Freethinkers*) és a szabadkőművesség összefüggéseiről itt: TYSENS, Jeffrey és MIRALA Petri (Vrije Universiteit Brussel és Academy of Finland): *Transnational Seculars: Belgium as an International Forum for Freethinkers and Freemasons in the Belle Époque*. In: *Revue belge de Philologie et d'Histoire*. Hn. 2002. 1354. és 1368. o.

látogatása. Ekkor ugyanis legalább három különböző programot bonyolított le.

A legnagyobb tömeget megmozgató összejövetelt 1908. szeptember 20-án, vasárnap a *Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete* rendezte. E szervezet megalakulása az 1901-ben megalakított *Társadalomtudományi Társasághoz* fűződik, amelyben 1906-ig együtt dolgoznak konzervatív és liberális tudósok. 1905–1906-ban a baloldaliak, élén Jászi Oszkárral, botrányos körülmények között kigolyózzák a konzervatívokat, s ettől kezdve a TT kizárólag baloldali, liberális és szocialista eszméket képvisel.

A *Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete* megalakulásáról átadjuk a szót az 1929-ben megjelent Magyar Zsidó Lexikonnak: „előkelő helyet foglalnak el a zsidó származású társadalomtudósok. A *Társadalomtudományi Társaság* tagjai között felemlítendő: Braun Róbert, Dániel Arnold, Doktor Sándor, Fenyő Vilmos, Ferenczi Imre, Kármán Elemér, Papp József, Pikler Gyula, Polányi Károly, Polányiné-Stricker Laura, Papp Dávid, Szabó Ervin, Szende Pál, Székely Arthur és Aladár, Szirtes Arthur, Selymes Károly, Vágó József, Wilhelm Szidónia stb. (...) A *Társadalomtudományi Társaság* keretében alakult meg 1905. a *Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesülete*, amelynek lapja a *Szabadgondolat* (1911), ennek szerkesztői között található: Timár Miklós, Vámos Henrik, Kende Zsigmond. A *Társaság* keretében alakult meg (1908) a *Galilei Kör* Polányi Károly elnöklésével, amelyet a háború

mutatott be Harkányi Ede⁹. Harkányi a nemrégben megalakult Martinovics páholy tagja. A rendezvény társelnökévé választották Ágoston Péter jogakadémiai tanárt, aki szintén szabadkőműves: először a nagyváradi László király páholy tagja, majd ő az alapítója a Bihar nevű, második nagyváradi páholyoknak.

E nagygyűlésnek négy szónoka volt: először a liberális-marxizáló Jászi Oszkár, a Martinovics páholy megalakítója; utána Furnémont, majd Kunfi Zsigmond, a szociáldemokrata párt és a Martinovics páholy tagja, végül a nagyváradi Várady Zsigmond, az ottani László király páholy tagja és egykori főmestere tartott fontos beszédet. Itt a nevek után elmondtuk az általuk képviselt szervezetek nevét is, ami azért fontos, mert így derül ki, hogy e rendezvény kapcsán is együtt léptek föl liberálisok és marxista szociáldemokraták. Íme, a mindössze tíz év múlva megalakuló Károlyi-kormány eszmei képlete.

Jászi megállapításai: „konstatálta, hogy a harcos klerikalizmus uralomra jutott Magyarországon, mely lelketlen izgatást folytat mindazon eszmék és törekvések ellen, melyek modern kultúránk érckészletéhez tartoznak. A katolikus nagygyűlés¹⁰ elnöke a nemzeti eszme és a klerikalizmus szövetségéről beszélt. A szónok számos történeti ténnyel mutatja ki, hogy a valódi nemzeti eszmének nem volt nagyobb ellensége, mint a klerikalizmus. Nálunk ugyanaz az ellentét. Az 1843-iki országgyűlés, melyen a nemzeti eszme először szólalt meg hatalmasan, keményen követelte az egyházi javak

Jászi társai, valamint Ágoston Péter és nagyváradi szabadkőműves testvérei a szekularizációt tartották egyik legfontosabb céljuknak

alatt antimilitarista propagandája miatt feloszlattak. Másik ismert intézménye a *Társadalomtudományok Szabad Iskolája* volt. A *Társaság* folyóirata a *Huszadik Század* (1900).⁸

A *Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesülete* rendezvénye volt az első, amelyet a városháza nagytermében rendeztek, s amelynek a szónoka volt Léon Furnémont, akit a nemzetközi szabadgondolkodó világszövetség főtítkáráként és az interparlamentáris unió belga parlamenti képviselő tagjaként

szekularizációját. Majláth grófék tehát nem ezzel a nemzeti eszmével szövetkeztek, hanem azzal, mely a feudális klerikalizmus kezében valóságos morfiuminjekcióvá vált, mellyel az elkábult országban konzerválni akarják mindörökre néhány tucat főúri családnak és csatlósainak zavartalan politikai és gazdasági uralmát; a katolicizmus meddő és tobzódó gazdagságát; a nemesi vármegyét, mely a tönkrement dzsentriőről úgy gondoskodik, mint az úr a mezők liliomairól; az extenzív me-

⁸ MZSL szociológia címszó.

⁹ Harkányiról: RAFFAY: *Politizáló...* i. m. 13–78. o.

¹⁰ E rendezvény előtt egy héttel katolikus nagygyűlés volt, Jászi erre utal.

zőgazdaságnak népünket megtizedelő, az ipart és kereskedelmet megbénító gyilkos uralmát; a nemzetiségi elnyomatást, mely a kiváltságos osztályokat veszedelmes konkurensoktól szabadítja; a szellemi kultúra benuhátrálását, melynek csak egy gazdag és gyorseszű nép adhat életet. E deformálódott nemzeti eszmével kötöttek szövetséget a klerikálisok. Mindhiába! Nemcsak kultúr-, de nemzeti érdek is, hogy a szövetséget alulról döntsék meg az összes elnyomott osztályok, nehogy az osztrák imperializmus kezében a demokrácia váljon azzá a fegyverré, mellyel állami függetlenségünket letörve, Grossösterreich várát fölépítse.”¹¹

Jászi beszédében a doktriner balos fölfogás minden eleme megtalálható. Különösen érdekes a nemzetfölfogása: szavai szerint a népet csak az „elnyomottak” alkotják, akiknek viszont – szerinte – az az érdeke, hogy alulról megdöntsék azt a magyarországi rendszert, amelyben a római katolikus egyháznak nagy a szerepe. Nem tudható pontosan, hogy Jászi e szavai mit jelentenek: „... melynek csak egy gazdag és gyorseszű nép adhat életet”. Jászi úgy is mint szabadkőműves, úgy is mint református, követeli a szekularizációt, vagyis a katolikus egyház összes vagyonának elvételét. Ő és társai, valamint Ágoston Péter és nagyváradi szabadkőműves testvérei a szekularizációt tartották egyik legfontosabb céljuknak.

Beszéde végén Jászi meglepő módon a nemzeti függetlenséget és az akkoriban szóban forgó Großösterreich-ügyet hozza elő. Nos, a Ferencz Ferdinánd trónörökösöz kötődő szellemi kör dolgozta ki azt az elképzelést, amely során, ha a trónörökösből császár lesz, 14 „államra” osztotta volna föl birodalmát. Ez azt jelenti, hogy a Monarchia keretein belül szétdarabolják Magyarországot. A trónörökös meg sem akarta koronáztatni magát magyar királlyá, ehelyett Erdélyt majd-

nem a Tiszáig a románoknak szánta és így tovább. 1849 óta ez volt a legdurvább támadás a Habsburgok részéről Magyarország ellen, s veszélyes is volt, ugyanis több hazai nemzetiség képviselői Ferencz Ferdinánd mellé álltak. Sőt, az elképzelés részleteit egy erdélyi, lugosi születésű román újságíró, Aurel Constantin Popovici¹² dolgozta ki, s publikálta 1906-ban.¹³ Lipcsében megjelent könyve az akkori európai nagyhatalmak fővárosaiban komoly vitákat váltott ki, és sejteni lehetett, hogy a nagyszabású terv mögött Ferencz Ferdinánd áll.

Mi lehetett az oka annak, hogy Jászi – a katolikus egyház elleni támadása után – hirtelen a nemzeti függetlenség ügyével, s az azt fenyegető elképzelés fölemlegetésével zárta beszédét? Egyértelműen arról lehet szó, hogy ezen az összejövetelen nem csak munkások vettek részt, akiket ez az ügy kevésbé érdekelt, hanem Jászi szabadkőműves társai is, mégpedig olyan páholyokból, amelyekre nem volt jellemző a keresztény magyar nemzetállam elutasítása. Sőt, voltak olyan szabadkőművesek akkoriiban (ha nem is sokan),

akik számára fontos szempont/cél volt a magyar függetlenség megtartása/kivívása. Megítélésünk szerint Jászi őket akarta megnyerni a Martinovics páholy radikális gondolkodásának elfogadására. Beszédéből a polgári elemek azt láthatták, hogy Jászi ugyan erősen keresztényellenes, viszont igazi demokratiként támogatja a magyar állam függetlenségét.

Jászi után, Harkányi tolmácsolásában Furnémont beszélt. A sajtó szerint ezt mondta: „A római egyház nem vallási, hanem szociális intézmény, mely a múlt sötétségeért [sic] és maradiságáért küzd a modern technika fegyvereivel, bár a pápát a legjobb akarattal sem mondhatjuk lángésznek. Diadalra jutása egyértelmű a szabadság és fejlődés elnyomásával. Ezért nem tűri meg fölvilágosult ember vagy nép. Köztudomású az

¹¹ A szabadgondolat nemzetközisége. Nagygyűlés a klerikalizmus ellen. Népszava 1908. szept. 22. 4. o.

¹² Popovici Aurel C. (1863–1917, Genf) erdélyi román orvos. A magyar állam egysége elleni radikális fellépés híve már a román nemzetiségi párt komitéjában is. A Replica szerkesztése miatt 1893-ban a kolozsvári törvényszék 4 évi államfogságra és pénzbüntetésre ítéli, távollétében ugyanis ekkor már Popovici a „szövetés” Romániába szökött. Bukarestben tanár és hírlapíró, s minden magyarellenes szervezkedésben részt vett.

¹³ Popovici, Aurel C.: Die Vereinigten Staaten von Groß-Österreich : politische Studien zur Lösung der nationalen Fragen und staatsrechtlichen Krisen in Österreich-Ungarn ; mit einer Karte des föderativen Groß-Österreich. Leipzig 1906. Elischer Nachf. 427 p.

angol nép szabadságszeretete. Ennek ellenére szóló [Furnémont] 15 nappal ezelőtt Londonban maga meggyőződött arról, hogy az eucharisztikus kongresszus körmenete alkalmából meghagyták a papoknak, hogy szentségeiket hagyják otthon. Vajon ez így van-e Magyarországon is... Ez a sok körmenet és katolikus demonstráció arra szolgál, hogy az egyházat a nagy vereségekért vigasztalja: 37 évvel ezelőtt Rómában fegyveres erővel szüntették meg a pápa fegyveres erőitől védett világi hatalmát. Négy évvel ezelőtt pedig a római világkongresszus¹⁴ egyhangú lelkesedéssel határozta el, hogy a pápának nemcsak világi, hanem szellemi hatalmát is el kell törölni.¹⁵ E kívánságot Franciaország már teljesítette és ez a nemzetközi szabadgondolkodó-szövetség nagy diadala. Elszámolhatunk másokat is: a Dreyfus-ügy, melynek célja a zsidók, majd a protestánsok és végül a szabadgondolkodók elnyomása volt¹⁶, a világszövetség munkáján szenvedett hajótörést. Vagy például két évvel ezelőtt a klerikálisok a spanyol szabadtanítás megteremtőjét, Ferrere-t hamis vádakkal börtönbe juttatták. Kiszabadulását egyedül a világszövetség intervenciójának köszönheti. Ma már 42 ország szabadgondolkodói küzdenek a világ minden táján a haladás és népboldogítás nagy eszméiért. A fekete internacionálé¹⁷ ellen szögezzük a mi internacionálénkat és a szónok, mint e hatalmas szövetség hivatalos kiküldötte, kifejezetten ígéretet tesz arra, hogy a magyarországi elvtársak mindig számíthatnak a világszövetség hathatós támogatására. Tudja, hogy erre ma Magyarországnak szüksége van. Valamikor ez az ország védte meg az európai civilizációt a török barbarizmus ellen; ma talán Törökország helyzete kedvezőbb ez országénál s így csak méltányos, hogy a művelt világ a reakcióval küszködő magyarok segítségére siessen. Tudja, hogy van itt alkotmány, de a törvény jóságát a gyakorlat és nem fecsegések mutatják meg. Tudja, hogy egy magyar miniszter üzletszerűleg foglalkozik azzal, hogy liberális frázisokat exportáljon külföldre. De gondja lesz a világszövetségnek arra, hogy ezeket az üzemeket leleplezze. Reméli és hiszi, hogy Magyarország a világ támogatásával kievickél a reakció mai szomorú állapotából.¹⁸

Furnémont beszéde hatalmas sikert aratott; többször is megtapsolták.

Látható, hogy a szabadkőműveséget meg sem említette, pedig Franciaország kapcsán lett volna mivel dicsekednie. Beszédének hangsúlyát az általa képviselt nemzetközi sza-

badgondolkodó szövetség sikereinek elsorolására helyezte, miközben – Jászihoz hasonlóan – kiemelte a magyaroknak az egyház által elnyomott helyzetét. Egyértelműen azt akarta elérni, hogy erőt öntsön az „elnyomott magyarokba”, s megígérte, hogy szervezete segíteni fogja a magyarországi küzdelmeket. Erős állításai is voltak, hogy ti. Magyarország még Törökországnál is rosszabb helyzetben van. (Csak nem arra gondolt, hogy míg ott csak muzulmán elnyomás alatt van a nép, addig Magyarországon a sokkal szörnyűbb római katolikus egyház tartja sötétségben a népet?) Beszéde végén egy üzlettel foglalkozó magyar minisztert emleget: gróf Apponyi Albertről van szó, aki az Interparlamentáris Unió magyar csoportjának volt az elnöke, s járva a világot, védte Magyarországot a nyugati baloldal támadásaitól. Furnémont, aki „belga” képviselő is volt, biztosan találkozott Apponyi gróffal.

Sikerének egyik forrása az lehetett, hogy végre eljött a félfudális Magyarországra egy művelt nyugati ember, és segítséget ígért az összes elnyomottnak. Kár, hogy az elnyomók közül csak egy gróft emelt ki, a nagyipar, a bankok stb. tulajdonosairól megfélemedkezett. Egy munkáspárti európai vezér, aki egyedül a munkások kizsákmányolóit nem kritizálja, hanem csak a katolikus egyházat és Apponyit.

„Utána Kunfi Zsigmond elvtárs beszél” – írja a Népszava. Kunfi a nagyképű, önhitt baloldali szabadkőműves szemtelenségével szónokolt. Beszédmódja nem a Weiss Manfréd Művek szerény munkásának stílusa. Beszédében dőlt betűvel kiemeltük azokat a tartalmi és stílusjegyeket, amelyek az akkori politikai közbeszéd átlagos színvonala alá kerültek, illetve amelyek a szabadkőműves radikális páholyokban megszokott beszédmódot jelzik:

„Az elmúlt vasárnapon a középkori Magyarország Budapest utcáin hadat üzent a modern Magyarországnak. *Tömjéntől és pálinkától elbutított parasztok* százait hozták föl, hogy megfenyegessék vele a főváros modern gondolkozású népét. A katolikus nagygyűlésen kibontakozott az új klerikalizmus képe, amely a szociális és demokratikus haladás jelszavait hangoztatja, hogy annál biztosabban meghamisíthassa őket. Ez a modern fegyverkezés azért történik, hogy megghiúsíthassa a klerikalizmus az elkövetkező veszélyt, a két nagy szekularizációt: *a papi javaknak és a gyermeki léleknek szekularizációját*.¹⁹ A klerikalizmus anyagi hatalmának, a papi birtokok szellemi hatalmának a gyermeki lélek

¹⁴ 1904-ben volt a szabadgondolkodók világkongresszusa. A korabeli magyar sajtó is beszámolt róla.

¹⁵ Mintha csak a nagyváradi László király és a budapesti Martinovics páholy levéltári iratanyagát olvasnánk!

¹⁶ Ady éppen ezt írja egyik újságcikkében.

¹⁷ Fekete internacionálé: szabadkőműves és szociáldemokrata körökben így nevezték a római katolikus egyházat.

¹⁸ A szabadgondolat nemzetközisége. Nagygyűlés a klerikalizmus ellen. Népszava 1908. szept. 22. 4. o.

¹⁹ Ezt a dőlt betűs kiemelést a Népszava tudósítója alkalmazta.

birtoklása az alapja. *A katolikus nagygyűléstől mozgósított barbarizmus a klerikális iskola gyümölcse.* Jól tudja a reakció, hogy a francia szeparációt²⁰ azoknak a polgároknak a választójogosultak sorába való lépése tette lehetővé, kik 1883-ban, vagyis akkor jártak iskolába, mikor az állami, felekezettől mentes és ingyenes népoktatás megvalósult. Viszont mi is tudjuk, hogy addigra, míg *iskoláinkban a lelkek megmérgezése* tovább folyik, gazdasági és politikai haladásra nem számíthatunk. Nálunk 16 ezer népiskola közül 12 ezer, 167 gimnázium közül 137 felekezeti. Ezekből az iskolákból kerülnek ki a Szent Imre-kollégium keresztvesztői és a Kecskeméti-brigád jeles emberei. És ennek a *felekezeti népbutításnak* a költségeit az államnak kell megfizetni, mivel a klerikális iskola politika alapelve, hogy semmit sem adunk oda iskoláinkból az államnak – kivéve a fönntartás költségeit. Apponyi gróf, akinek olyan kevésbé sikerült a szabadelvű eszmék exportját szervezni, kitűnően létrehozta a francia kongregációk importját²¹ és az állami oktatást is egészen a klerikálisok kezére játszotta át. Azt a hírhedt jelszót, hogy az országot előbb szolgálva, aztán szegénnyé s azután katolikussá kell tenni²², a klerikális iskola fordított sorrendben alkalmazza a gyermeki lélekre: *katolikussá teszi, hogy azután egész életében szolgásgban és szegénységben tarthassa meg.* A klerikálisok a modern eszközök kihasználásában olyan messzire mennek, hogy az egyházi épületeket tűz, a természet jégkár ellen csak olyan intézeteknél biztosítják, amelyek a katolikus iskolák javára províziót [közvetítői jutalékot] adnak. Így a *püspöki székhelyben ülő demagógok mellett megjelent a tiarás és lilacsuhás biztosítási ügynök.* De bármilyen eszközökkel *rontják is meg a gyermeklelket:* el fog, el kell következni ama nagy gátszakadásnak, mely a magyar ugarra ráviszi a nyugati kultúra termékenyítő árjait. E harcot isten és pokol összefogott hatalma ellen meg fogjuk vívni. Az első lépés: el kell választanunk az iskolát az egyháztól; az iskolát, amely ma a templom előcsarnoka, a demokrácia katedrálisává kell tenni. Ebben a nagy kultúrharcban nem vezethet bennünket más jelszó, mint ez: *Ki a pappal az iskolából!*²³

Látható, hogy azokban az években alakult ki Magyarországon a keresztény magyarokat legyalázó durva politikai beszédstílus. Beszéde a komplett szabadkőműves program a kereszténység és az egyház megsemmisítésére. A Magyar Országos Levéltár P szekciójában olvasható szabadkőműves iratok között több ezret tudnánk idézni, amelyekben e célokat fogalmazzák meg. *A tömjéntől és pálinkától elbutított parasz-tok* kifejezés tipikus példája a legrosszabb tartalommal teli proli-mentalitásnak. Látszik, hogy a temesvári, majd fölforgató, államellenes nézetei miatt onnan elzavart s budapesti elvtársrá vált Kunfi még nem látott ünnepi ruhás parasztcsaládot vasárnap délelőtt a templomba, az Úristen színe elé menni.

Kunfi jórészt az iskolás fiatalokról és az oktatásról beszél. Ő találta ki célként a „gyermeki lélek szekularizációja” fogalmát. Szófordulatai és jelzős szerkezetei azt mutatják, hogy gyűlöli a keresztény iskolafenntartást. A keresztény iskolákat népbutítóknak, lélekmérgezőnek, szolgásgban és szegénységben tartónak nevezi. Föltűnő, hogy a jesivákról, az izraelita vallásos iskolákról nem mondja ezeket.

Kunfi adatai nagyjából pontosak: a kerekítetten 16 ezer népiskolából 12 ezer, azaz 75%, s a 167 gimnáziumból 137, vagyis 82% egyházi fönntartású tanintézmény. Az ezekben végzett gyermekeket és ifjakat a barbarizmus termékének nevezi, akikből kikerülnek a Szent Imre Kör „keresztes vitézei”²⁴. Kunfi a *gúnyolódó balos értelmiségi* típusa: bölcsen megállapítja, hogy a papok nem adják oda iskoláikat az államnak, viszont az iskola pénzügyi fönntartását az államra hárítják. Nem veszi észre, hogy az egyházi fönntartású iskolákba keresztény szülők íratják gyermekeiket, azok a szülők, akiknek az állami költségvetésbe fizetett adókoronáikból működtetik az iskolákat. Érdekes, Kunfi az izraelita vagy református iskolákról nem mond semmit. Ennek az az oka, hogy a szabadkőműves szervezet tagjainak mintegy 75%-a izraelita, a többi majdnem mind református volt.²⁵

Kunfi úgy látja, hogy a nyugati kultúra *árja* akkor jön Magyarországra, ha a katolikus egyháztól elveszik az anyagi, valamint a lelkek fölötti hatalmat. Láttuk, hogy a nyugati,

²⁰ 1905 decemberében a francia szabadkőműves kormány törvénnyel választotta el az államot az egyháztól.

²¹ Apponyi kultuszminiszter korában segítette a Franciaországból kiűzött, minden lehetőségtől megfosztott szerzetesek egy részének befogadását Magyarországra.

²² Kollonics bíborosnak tulajdonított mondat. Gróf Kollonich Lipót (1631–1707) esztergomi érsek, bíboros. Horvát apa, osztrák édesanya gyermeke. Az ellenreformáció durva módszereit összekötötte a magyarellenességgel. 1688-ban elkészült tervezetében (*A Magyar Királyság berendezése – Einrichtungswerk des Königreichs Ungarn*) Magyarországot az osztrák örökös tartományok szervezete szerint akarta átalakítani, nagyobb német betelepítéssel. (Az MKL alapján.) Tevékenysége durván sértette a magyarság érdekeit.

²³ Népszava uo.

²⁴ A budapesti M. Kir. Pázmány Péter Tudományegyetemen két hallgatói érdekvédelmi szervezet működött. Az egyik a Galilei kör, amelynek tagjai az egyetemre járó zsidó hallgatók; a másik a Szent Imre Kör, amely tagjai keresztény hallgatók voltak. Nem tudni miért, a szentimrések a galileisták szervezetét „galíciai kör”-nek nevezték. A Galilei kör a legszorosabb anyagi-szellemi kapcsolatban volt több budapesti, zsidó többségű tagsággal rendelkező szabadkőműves páholyal.

²⁵ Az 1914 előtti reformátusság egyes vezetői (sokan) szabadkőműves páholytagok lettek. Csak néhány példa: Eröss Lajos debreceni püspök (1901–1911 között, haláláig); valamint lelkesztársa, a debreceni református teológia rektor-professzora; Sulyok István Nagyváradon (1912-ben lépett ki); Ravasz László Kolozsváron (1917-ben lépett ki); a nagyváradai vezető lelkeszek, pl. Csák Máté; a mezőtúri egyik vezető lelkes, végül a budai Haypál Benő tiszteletes.

főleg francia kultúra akkoriban már nagyon nem volt *árja*. Kunfi vágynai közé tartozik, hogy megtegye azt, amit a francia szabadkőműves testvérei Franciaországban már megtettek. E mondata: „E harcot isten és pokol összefogott hatalma ellen meg fogjuk vívni.” – kimondottan humoros. Kunfi testvér harcol, s persze legyőzi nemcsak a poklot, hanem az Úristent is. Önbizalomban nincs hiány.

Kunfi „nagy tetszéssel fogadott beszéde” után megdöbbentő dolog történt: az utolsó szónok keresztény ember volt. Várady Zsigmond, a nagyváradi református egyházközség tagja, keresztény magyar, ismert ügyvéd, mindemellett a nagyváradi László király páholy régi tagja, 1899–1900-ban egy évig e páholy főmestere.²⁶ A Népszava ezt írja:

„Várady Zsigmond statisztikai adatokkal mutatja ki, hogy ma az egyházak kezében összesen másfél millió hold föld és körülbelül 33 millió korona értékű bevallott ingó vagyon van. Ennek ellenére a nyomorult paraszt sok helyen barmával együtt lakik, az analfabéták száma, a kivándorlás, az örültség, az öngyilkosság, az erkölcsi züllés, a prostitúció, a műveletlenség szédületes módon emelkedik, a házasságok és születések száma csökken. Vajon így maradjon-e ez a jövőben is? A papi vagyont királyaink azért adományozták, hogy ennek fejében a klérus a kultúrát, az iskolát, a honvédelmet, a jótékonyt és igazságszolgáltatást szolgálja. A papi vagyon tehát cél-vagyon. A papság lassanként mind e kötelezettség alól kivonta magát. De vagyonából nem adott vissza semmit. Sőt, mikor törvényhozással akarták kapzsiságát korlátozni, akkor a szerzetes-jegyző még a hamisítástól sem riadt vissza azért, hogy az egyház javára a már tárgytalan vagyont megtartsa. A szekularizáció jogosult követelése nem új eszme nálunk; bent van ez az 1848-as törvényekben. (...) Hasonlóképp az egyház már nem teljesíti régi tisztét, tehát püspökeitől, a butaság vámszedőitől és a maradiság őreitől el kell szedni fölösleges vagyonukat. A szekularizáció még a hívők szempontjából sem gáncsolandó: a püspökök fogyasztó-képessége nem határtalan. Ha tehát néhány 100.000 forint jövedelem helyett például miniszteri fizetésben részesülnének, ebből is megélhetnének – bármily nagy legyen is családjuk. A sok helyen nyomorgó alsó papságra éppen kedvező a rendes fizetés. A vallás fényéről beszélnek, melyhez az óriási vagyon szükséges. De hiszen Krisztus vallása a szegényeké. Ma a magyar papság óriási jövedelmének egy jelentékeny része külföldre megy,

hol a haladás ellen való küzdelemben használják föl. Tehát a mi állapotunk hátráltatja a világ fejlődését.”²⁷

Várady minden rosszat, ami megtörténhet, az egyházi nagybirtok meglétére vezet vissza. Megtaláltuk, hogy honnan veszi számadatait: Ágoston Péter tanulmányából, amely Jászi folyóiratában, a Huszadik Században jelent meg. Ágoston: „A magyar föld területének 4,7%-a, tehát huszonegyed része a római és görög katolikus egyház birtokában van. E terület 1,500.000 holdat tesz ki, értéke pedig legalább 800 millió korona. Ezenkívül az egyháznak saját kimutatása szerint van 33 millió korona értékű papírja s a kimutatotton kívül nagyszegű sokféle alapítványa. Jogot tart a tanulmányi és vallásalapnak 120 millió koronára tehető vagyonára. S birtokában van az összes egyházi ingóságoknak. E vagyon összesen 1,5 milliárd korona, melynek 70–80 millió korona az évi jövedelme.”²⁸ Ágoston azt is megállapítja, hogy a teljes egyházi vagyon a magyar állam tulajdona, az egyház csak használója e hatalmas értéknek. Várady Zsigmond azt is Ágostontól veszi, hogy a katolikus egyház papsága „volt a nép tanítója, az iparban mestere, a jogban tanácsadója, orvosa, ingyen gyógyszerárta, az ingyen szállók fenntartója, az özvegyek s árvák gyámja s fenntartója. Egyszóval minden szükségleteinek kielégítéséről gondoskodott ingyen. Aki tehát az egyháznak adott valamit, akár király, akár magános, az ezekre a célokra adta azt.”²⁹

Ágoston Péter e tanulmányát az önmagát természettudományos alapokon nyugvónak és működőnek nevező Huszadik Század című folyóiratban publikálta, amelynek – a Társadalomtudományi Társasággal együtt – Jászi Oszkár volt a vezetője. Fontos kitérőként, e szabadkőműves vezetésű csoportról itt közöljük Bangha Béla jezsuita szerzetes folyóiratának, a Magyar Kultúrának 1913-ban megjelent jellemzését:

„A Társaság budapesti – hogy úgy mondjuk – főintézetének 56 tagú tisztikarából 30-nál több a zsidó, a nagyváradi fiók-egyesület 20 tagú tisztikarából 15, az aradi fiók 30 főnyi intézőségéből 22 zsidó. Ha még tekintetbe vesszük ezeken az adatokon kívül, hogy a Társaság patronátusa alatt operáló Galilei-kör nevű szabadgondolkodó kadét-iskola egy-egy gyűlése egész bátran összetéveszthető a neológjelöltek önképző-körének egybeseregglésével, akkor összefoglaltuk ama jellemzést, amelyet a Társaság összetételéről nemzeti szempontból nyújthatunk.”³⁰

²⁶ Tevékenységéről: RAFFAY: *Harcoló szabadkőművesség* i. m.

²⁷ Népszava uo.

²⁸ ÁGOSTON Péter: *Az egyházi vagyon tulajdonjoga*. Huszadik Század 1908. 2. szám, 180. o.

²⁹ Uo. 183. o.

³⁰ BURJÁN Károly: *A „természettudományos szociológia” jubileuma*. Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle. 1913. 1-12. szám, 73–74. o.

Burján Károly e csoportról megállapítja, hogy szoros kapcsolatban áll a szabadkőművességgel: „Nem lesz felesleges tán azt sem megemlíteni, hogy a Huszadik Század a Kelet c. hivatalos szabadkőműves lap 1911. évi 4. száma szerint a szabadkőművesség »harcis szervei« közé tartozik. Minthogy meg nem ingatható bizonyosságban vagyunk arról, hogy a magyarországi szabadkőművesség en bloc keresztény- és nemzetellenes, tehát destruktív törekvéseknek hódol, a tudomány pedig hivatása szerint csak konstruktív, építő-munkát végezhet, a Huszadik Század komoly tudományos tendenciáját már ezért is kétségbe kell vonnunk.”³¹

Mit mond Várady/Ágoston vádjaira a római katolikus egyház? A Magyar Katolikus Lexikon ezt: „*egyházi birtok 1945-ig*: egyházi hivatalhoz kötött, csak egyházi adományozás révén osztható földbirtok, az egyházi javak jelentős része. Jogilag a *kötött* vagy *korlátolt forgalmú* birtokok közé tartozott, 1000 katasztrális hold föld felett *nagybirtok*. Az egyházi birtok célvagyon volt, azaz a javadalmas nem rendelkezett vele szabadon, hanem az egyházszervezet fenntartásán és a szorosan

azé a pénzügyi-gazdasági rendelkezés az élet szinte minden területén. „Akié az iskola, azé a társadalom” – mondta egy nagyváradi szabadkőműves a századelőn a László király páholyban: teljesen igaza van, s ezt a katolikus egyház, és halálos ellenségei is tudták. S végére marad a fősorolásnak a második legfontosabb eleme: Akinek a kezében vannak a kultúra sokszínű, soktartalmú lehetőségei, annak a kezébe kerülhet az emberi lét legfontosabb tényezője: a lélek. Ez igaz megállapítás mind az egyén, mind a „társadalmi lélek” esetében.³³ Az életben minden a lélek: ezt szolgálja a vagyon és a kultúra.

Várady beszédében a demagógia eszközével is él („De hiszen Krisztus vallása a szegényeké!”), azonban a következő mondatából előbújik a lényeg, ami bántja a Vatikán ellen küzdő szabadkőművest: „Ma a magyar papság óriási jövedelmének egy jelentékeny része *külföldre* megy, hol a *haladás ellen való küzdelemben* használják föl.” Sok páholyirat tartalmazza e mondanivalót, azt, hogy minden ország római katolikus egyházai jövedelmük egy részét a Vatikánba küldik.

Mi az igazság? Igazuk van-e a szabadkőműveseknek?

Akinek a kezében vannak a kultúra sokszínű, soktartalmú lehetőségei, annak a kezébe kerülhet az emberi lét legfontosabb tényezője: a lélek

vett liturgiai célokra túl a közoktatásügy, a szociális és karitatív munka fedezésére kellett fordítani. A szerzetesrendek egyházi birtoka csak a rend céljait szolgálta, az érsekségek, püspökségek, káptalanok és prépostságok egyházi birtokai egyházi közterheket is viseltek.”³²

Ha összevetjük Kunfi, Ágoston és Várady megállapításait a Magyar Kultúra álláspontjával, egyértelművé lesz, hogy a római és görögkatolikus egyház föld- és egyéb vagyona rendkívül fontos, az egész társadalom számára nélkülözhetetlen és szükséges gazdasági, társadalmi, iskolaügyi és kulturális feladatokat lát el.

S itt találjuk meg annak a kérdésnek a lényegét, hogy ha ez így van, akkor a szabadkőműves szocialista és liberális személyek és szervezetek mi célból támadják az egyházat? A válasz: avégett támadják, hogy e feladatokat és lehetőségeket (tehát még egyszer: a gazdasági, társadalmi, iskolaügyi és kulturális feladatokat) ők végezhessék. Könnyű ennek igazságát és valóságát belátni, hiszen akié a vagyon (föld, épület stb.),

A Magyar Katolikus Lexikon a helyzetet a koraujkorig így foglalja össze: „*Az egyháziak adója* a Szentzsák javára a kereszties háborúkkal és a javadalmak adományozásával (...) kapcsolatos. II. *Orbán* pápa önkéntes adományokat kért a kereszties hadak javára, 1139: a II. lateráni zsinat minden prelátusra 1 márka egyházi adót vetett ki. 1199: III. *Ince* az összes egyházi jövedelem 2,5%-át kérte, 1215: a IV. lateráni, 1245: az I. lyoni zsinat 5%-ot ajánlott meg 3-3 évre. 1263–68: IV. *Orbán* Magyarországtól az egyházi jövedelem 1%-át kérte. 1279: a II. lyoni zsinat az összes egyházi jövedelem 10%-át ajánlotta meg 6 évre. 1312: a vienne-i zsinat ismét tizedet ajánlott. Ennek szedését a pápa Magyarországon 1331: rendelte el, mert I. Károly király mindaddig ellenezte, míg a pápa a tized 1/3-át át nem engedte a király vallásos célú hadakozására. Ettől kezdve a pápai tizedszedés Magyarországon szinte állandó, de a tized 1/3-át I. (Nagy) *Lajos* király is megkapta, sőt VI. *Ince* 1352–59: a teljes tizedet átengedte a király háborúira. 1372: Lajos kir. kérte, hogy a pápai tizedek maradjanak az országban, s eb-

³¹ Uo. 74. o.

³² MKL *egyházi birtok* címszó.

³³ „Társadalmi lélek”: saját megfogalmazásunk, talán lehetne pontosabban is megfogalmazni.

ből a főpapok bandériumaik számát megkettőzhessék a török veszély miatt. E gyakorlat állandósult, s a magyar főpapok hagyatékát a török kiűzése után is megterhelték hadi célokra és megadóztatták a Vallásalap javára.³⁴

E mondatokból kiderül, hogy a magyar keresztény állam is fizette a pápa számára az adót, azonban amikor a Magyar Királyság (saját országa és a kereszténység védelme érdekében) háborúkat kellett vívjon, akkor a Vatikán célzottan a magyar állam és a kereszténység védelmére átengedte a pápai adót a magyar hadsereg számára. Ez pedig rendkívül fontos és helyes döntés volt.

Itt lehet fölvetni, hogy az 1908. évi nagygyűlés idején, amikor a fenti szónokok beszéltek, mi volt a helyzet? Nos, az olasz egységet kivívó harcok során Giuseppe Garibaldi, aki szabadkőműves nagymester volt, elhatározta, hogy hadseregével lerohanja Vatikán Államot és megsemmisíti. Innen átadjuk a szót a katolikus lexikonnak: „1870. szept. 11.–1929. febr. 11.: az egységesített Olaszország és a Szentszék rendezetlen viszonya. – 1870. IX. 4: a francia köztársaság kikiáltása után az olasz minisztertanács eldöntötte: elfoglalják a franciák támogatta Egyházi Államot. IX. 11: a Rafaello Cadorna tábornok vezette 4 olasz hadtest 50 000 katonája megindult Róma elfoglalására. A kb. 13 000 főnyi, többségében nem olasz katonából álló pápai csapatok nem álltak ellen, a IX. 20: aláírt fegyverletétel szerint Róma városa olasz ellenőrzés alá került (a fosztogatások miatt pápai kérésre *Citta Leonina* is). X. 2: Rómában népszavazást tartottak, eredményeként X. 9: királyi rendelet hirdette ki: Róma az olasz királyság része. 1871. V. 13: a firenzei országgyűlés utolsó ülésén megszavazta a szentszéki biztosítékok törvényét, mely garantálta

a pápa jogait és a Vatikán területenkívülségét. IX. *Pius* pápa (uralkodott 1846–78) elutasította a biztosítékokat, s bejelentette, hogy fogolynak tekinti magát. VII. 1: az olasz kormány székhelye Róma, ahol XI. 27: megnyitották az olasz országgyűlést.”³⁵

E nehéz helyzetben milyen anyagi lehetőségei voltak a Vatikánnak? A válasz: „IX. *Pius* pápa 1870. XI. 1: kiközösítette mindazokat, akik részt vettek az Egyházi Állam annexiójában. 1871. V. [május]: a *Kezességi Törvényben* az olasz kormány kísérletet tett a helyzet rendezésére: a pápa személye sérthetetlen, szuverén államfő, követeket küldhet és fogadhat, felségterülete a Vatikán, a Laterán és a castel-gandolfói kastélyok; évente 3.225.000 Lira illeti meg. A pápa az ajánlatot nem fogadta el, s a fölkinált támogatás helyett *a hívők péterfilléreire hagyatkozott*. Utódai továbbra is fönntartották az Egyházi Államhoz való jogukat. Az ebből fakadó római kérdést 1929. II. 11: a lateráni szerződés oldotta meg, mellyel létrehozták a Vatikánvárosi Államot.”³⁶

Az igazság tehát az a Várady szabadkőműves által előhozottak kapcsán, hogy a különféle országokból a Vatikánba beküldött egyházi pénzekből tartotta fenn magát a világegyház központja. Kénytelen volt, ugyanis az olasz nagypáholyok, élen Garibaldival, évtizedeken át életveszélyt jelentettek a katolikus egyházra és a pápaságra.

Azokat a célokat, amiket e nagygyűlésen a négy szónok elmondott, Magyarországon majd csak 1945 után valósítják meg a kommunisták. Mindenesetre tény, hogy Léon Furnémont budapesti látogatásával megerősítette a keresztény magyar nemzetállamnak mind a szociáldemokrata, mind a liberális, mind a szabadkőműves ellenségeit.

Nagyvárád – Szabadkőműves páholy (korabeli képeslap)

³⁴ MKL *egyházi adó* címszó.

³⁵ MKL *római kérdés* címszó.

³⁶ MKL *Vatikánvárosi Állam* címszó.